

MIRCEA VULCĂNESCU 'S GENERATIONAL "THEORIES"

Gabriela Gheorghişor

Assist. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: This article presents the generational "theories" of Mircea Vulcănescu, another important leader of the "new spiritualist generation" in the 30s, together with Mircea Eliade, who inaugurated the "battle" between generations with *Spiritual Itinerary*. An analysis of three defining texts (the conference *Trends of the young generation*, published as booklet, the essays "Spirituality" and "Generation", published in the *Criterion* journal) revealed that Mircea Vulcănescu operates with a very broad concept of generation, rather incorporating, in a sociological approach, and a very lenient or vague notion of spirituality. Therefore, the features of the "new spiritualist generation" are often contradictory, and its missions, both historical-national, cultural, but also universal, social-utopian.

Keywords: Criterion generation, generational "theories", spirituality, mission, contradiction

Criteriul *generațiilor*, operant mai ales în spațiul istoriei literare (v. Thibaudet, 1966: 32-33, Dilthey, 1977: 268-269), coboară, după Primul Război Mondial, în arena actualității de la noi și din alte țări europene (Germania, Spania, Italia etc.). Problema „tinerei generații” dinamizează discuțiile literare, generând polemici aprinse în presa românească de specialitate de la sfârșitul deceniului trei și începutul deceniului patru. „Bătălia” generaționistă este inaugurată de Mircea Eliade – despre care E. Lovinescu spunea că, dacă nu și-a inventat Generația, „i-a dat cel puțin conștiința existenței” (Lovinescu, 1975: 277) –, prin publicarea unei serii de foiletoane intitulate *Itinerariu spiritual*, în revista *Cuvântul*, din septembrie, octombrie și noiembrie 1927.

Un alt „teoretician” important al „noii generații spiritualiste” este însă, alături de Eliade, Mircea Vulcănescu. Acesta va da curs aceleiași dorințe de singularizare, delimitând generația sa de aceea a *Gândirii*: „generația *Gândirii* și generațiunea noastră constituiesc, de fapt, două momente culturale diferite, două generațiuni culturale având fiecare maeștrii ei deosebiți și problematica ei diferită, izvorâtă din împrejurările deosebite care au prezidat la formațiunea ei” (Vulcănescu, 1995: 111-118). Deși admite că între „gândiriști” și congenerii săi „poate fi uneori identitate de poziție spirituală, identitate de concluzii și păreri”, conchide însă, destul de sofisticat, că „această unitate de soluții culturale nu exclude deosebiri adânci de mentalitate, de mod de înțelegere a împrejurărilor, sau de mod de punere și, în special, de trăire a problemelor, precum și de responsabilitate personală în fața acestora, într-un cuvânt, de «spiritualitate», deosebiri destul de adânci spre a nu justifica în nici un fel confuziunea” (Vulcănescu, 2003: 89-90). Aproape toate generațiile nou intrate într-o cultură se definesc în termeni de opoziție și de ruptură. Datorită caracterului lor ofensiv, contestarea și negarea precedentei reprezintă instrumentele cu cel mai mare potențial de autoafirmare rapidă și, în același timp, necesare pentru ante-legitimarea viitoarei creații proprii.

La 20 februarie 1934, Mircea Vulcănescu susține, după o scurtă prezentare a lui C. Rădulescu-Motru, o conferință la Uniunea Intelectualilor Români. Aceasta se numea *Tendențele tinerei generații în domeniul social și economic* și a fost publicată apoi în broșură, cu titlul prescurtat (*Tendențele tinerei generații*, Două conferințe de Mircea Vulcănescu și Mihail Manoilescu, „Biblioteca revistei lunare Lumea nouă”, Director: Mihail Manoilescu, Nr. 14, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1934). Conferențiarul pleacă de la general spre particular, de la forjarea conceptului de *generație* la caracterizarea generației tinere a

momentului. Așadar, mai întâi, definirea noțiunii și determinările sale (coincidența de vârstă biologică, de situație istorică, de psihologie, de modelare culturală și intelectuală): „Dar, înainte de toate, o generație, ce e?// O generație nu e (...) un fapt etern, concret sau imuabil, cum sunt un gând, o statuie sau o carte.// O generație e ceva mai subtil, mai nestatornic și mai delicat. E un fapt contingent, istoric. (...)// O generație se naște din întâlnirea în timp, a unui grup de oameni de aceeași vârstă, cu un eveniment istoric oarecare, dător de seamă pentru formarea lui. Suferind o aceeași influență în perioada lor de cristalizare afectivă și intelectuală, tinerii păstrează mai departe pecetia împrejurărilor în care s’au format, în chipul unei unități relative de înțelegere, de simțire și de vrere.// O generație nu reprezintă deci o solidaritate indisolubilă cu o idee, cum e unirea unei efigii cu materialul în care ia chip; ci numai o relație de conjunctură, de întâlnire temporală între un grup de împrejurări istorice și sociale definite și un grup de oameni de o vârstă, care le suferă influența în același timp!// Acești oameni trăiesc aceleași probleme, sunt subjuogați de influența aceluiași modele vii: «maestrii», sau de predilecția aceluiași modele obiectivate: «cărți», «fapte culturale», «opere de artă».// Ei alcătuiesc astfel mai mult o unitate psihologică, cu rădăcini istorice și biologice, decât o unitate propriu zis spirituală.// «Generația» nu e, deci, decât rezultatul încercării de a cristaliza relația dintre o anumită structură sufletească și un complex de circumstanțe sociale caracteristice unui anumit moment istoric!” (Vulcănescu, 1934a: 4-5). Astfel, *Generația* este conturată ca o categorie psihologică și sociologică, limitată însă la vârstele tinere, întrucât, pe măsura trecerii timpului, fiecare generație „se sparge în fragmente, separate după familiile spirituale intemporale din care face parte fiecare om după factura lui sufletească, sau după pozițiile pe care le militează în luptele sociale” și „nu mai rămâne decât ca o aventură de altă dată, ca o primă aproximație pentru destine mai clare” (Vulcănescu, 1934a: 6). Peste aproape o jumătate de secol, un critic precum Mircea Martin va sublinia relativitatea conceptului, în ciuda funcționalității sale epistemologice în istoria culturală sau literară: „generația nu înseamnă altceva decât un ritual cotidian de trecere spre solitudinea esențială a creației. Cu alte cuvinte, o ficțiune necesară” (Martin, 1969: 5).

După ce prezintă succesiunea generațiilor României moderne, Mircea Vulcănescu își analizează, într-o tonalitate pe alocuri vaticinară, propria generație, intrată în istorie după un cataclism și presimțind un altul, marcată de semnul excesului și al febrilității, conștientă de măreția misiunii sale și obsedată de perspectiva eșecului: „Crescută în vremi anormale și plâsmuită în tensiunea acestor vremi, generația noastră nu e făcută pe măsura vremilor normale. E în ea ceva neisprăvit, ceva care nu se potrivește rotunjimei și măsurii!// Ruptă de împrejurările ei de formație, generația noastră poartă încă urmele zdruncinării în care s’a zămislit.// Nu se simte în largul ei decât în tensiune. Obligată să trăiască viața cotidiană, generația tânără se destramă, se risipește, se pierde! Fiecare clipă de destindere i se pare o decădere din starea ei de har!// Astfel, viața ei nu e decât o pregătire pentru marile ei clipe cărora li se dă toată. Viața ei se împarte, cum zicea Péguy, în «epoci» și «perioade». Perioadele sunt intervalurile intermediare în care nu se întâmplă nimic și care nu au alt sens decât că servesc de pregătire epocilor ce urmează.// Într’o astfel de perioadă trăește astăzi generația mea, disponibilă și risipită, în așteptarea epocii.// S’ar putea ca «epoca» să nu vie, și atunci vom fi cu toții niște ratați, sub raportul misiunii noastre sociale.// Dar în clipa în care vremea va veni, în care Neamul ne va cere, cred neclintit că generația noastră va fi o generație mare” (Vulcănescu, 1934a: 21-22). Ca și Eliade sau Cioran, Vulcănescu nu se poate sustrage posturii de „profet”, îmbinând luciditatea și patetismul, atitudinea analitică și vizionarismul, ajungând la aceeași „mistică” a Generației.

Într-un articol publicat în *Criterion*, în același an, intitulat „Spiritualitate”, Mircea Vulcănescu revine la generația sa, al cărei model de „om nou”, „viu” și „autentic” exaltă „trăirea intensă a clipei indiferent de valoarea calitativă a conținutului sufletesc trăit, adică... activitate, frământare, entuziasm, pasiune, lirism, înflăcărare, tragism; și pentru

aceasta: sinceritate, depășire, neconținută aspirație la integralitate“(Vulcănescu, 1934b: 3), trasând, totodată, liniile *Itinerariului spiritual* propus de Mircea Eliade. Acest prim sens sau direcție a spiritualității ar cuprinde imediatismul, activismul, psihologismul (interioritatea) și biologismul, originare în umanismul Renașterii, protestantism și filozofia romantică germană, cu repere în Fichte, Schelling, Nietzsche, Amiel, Bergson, Dostoievski, Freud, Gide, Kierkegaard, Papini, Proust, Șestov. A doua, incluzând umanismul goethean, naționalismul și marxismul, cu rădăcini în raționalismul magistral sistematizat de către Kant, vizează „*trăirea cu sens, trăirea pentru un ideal, pentru o valoare*“(Vulcănescu, 1934b: 3), în linia J. Benda, Berdiaev, Dilthey, Gandhi, Hartmann, Kautsky, Keyserling, Klages, Lenin, Masaryk, Maurras, Mussolini, Ortega, Rathenau, Spengler, Tagore, Unamuno, Valéry. Ultima direcție presupune „*trăirea în universalitatea absolută, în Duhul Sfânt: ascezăși viață mistică*“(Vulcănescu, 1934b: 3), anvizând virtuțile religiei în sensul larg, de la Tereza de Avila și Thomas à Kempis, inclusiv Blondel, Bloy, Maritain, Barth, Paul Tillich și Rudolf Otto. În continuare, Vulcănescu schițează contextul spiritual al Generației, impulsionate, la început, de către Vasile Pârvan (*Problema salvării și Drama antică*, 1919, 1920) și de către Nae Ionescu (*Filosofia Dumnezeirii*, 1920-1921, *Realitatea vieții sufletești*, 1921-1922, și *Filosofia religiei*, 1923-1929) și trece în revistă evenimentele care i-au jalonat existența: conferințele *Ideii europene*, cele de la *Poesis*, *A.S.C.R.*, *Forum* și *Criterion*. Constată, apoi, sciziunea vieții publicistice în două tabere: de-o parte, *Gândirea*, *Ideea europeană*, *Ideea creștină*, *Vremea*, *Viața literară*, *Tiparnița literară*, *Acțiune și reacțiune*, *Floarea de foc*, *Discobolul* etc.; de cealaltă, *Universul literar*, *Viața românească*, *Sburătorul*, *Kalende*, *Adevărul literar*, *Convorbiri literare*, *Stânga*, *Cuvântul liber* etc. „Tânără generație“ a traversat două etape, „*un moment spiritual*“ (1925-1929) și „*un momentnespiritual*“ (1930-1932)“(Vulcănescu, 1934b: 3). Atacul de la *Kalende* a demonstrat că „*identitatea degenerație nu implică o identitate de poziție spirituală*“(Vulcănescu, 1934b: 3). Spiritul ortodox, avându-i ca lideri pe Nae Ionescu și pe Nichifor Crainic, îi include pe Paul Costin Deleanu, G. Racoveanu, P. Sterian, S. Tudor și M. Vulcănescu. Spiritualitatea, în accepția larg-culturală a cuvântului, are, după Vulcănescu, o direcție marxistă (Ralea, Călinescu, Pandrea, N. Tatu, A. Adania, Șt. Beldie, Anton Dumitrescu, M. Grigorescu, Gh. Ionescu, Al. Sahia, A. Șerbulescu / Silber), una de naționalism integral și politic (Iorga, A. C. Cuza, Codreanu, Goga, Manoilescu, Șeicaru, alături de D. C. Amzăr, V. Băncilă, E. Bernea, Al. Dima, A. Galopenția, M. Polihroniade, N. Roșu) și una animată de idealul cultural neoclasic (Dan Botta, I. Cantacuzino, P. Comarnescu, M. Sebastian, Constantin Noica, T. Vianu, Camil Petrescu, L. Bлага, St. Mateescu). O categorie aparte o reprezintă cei aflați în „*căutarea unei spiritualități noi*, revoluționare (de tip interior și cultural, dar cu vădite predilecții exterioare), simultan opusă intransigenței dogmatice a ortodoxiei, materialismului istoric marxist, particularismului doctrinei naționaliste și caracterului rotund și definit al neoclasicismului“(Vulcănescu, 1934b: 4); „în plină criză spirituală și revizuire de valori“, ei încarnează „*spiritualitatea agonică*“, „*luciditatea, negația și tragicul unei îndoieli care se vrea depășită în recunoașterea unui om nou, care încă nu se arată*“(Vulcănescu, 1934b: 4). Exponenții acestei direcții aparte sunt considerați a fi Mircea Eliade, Eugen Ionescu, P. Manoliu, M. Ilovici, I. Dobridor și Emil Cioran.

Considerațiile din *Tendențele tinerei generații* și din articolul „Spiritualitate“ Mircea Vulcănescu le dezvoltă în eseul „Generație“, publicat tot în 1934, în *Criterion*. În prima parte, autorul teoretizează categoria *generației*. El inventariază șapte „sensuri“ ale cuvântului: „*biologic*“, „*sociologic*“, „*statistic*“, „*istoric*“, „*psihologic*“, „*cultural și politic*“ și „*economic*“, pe care le analizează sistematic și istoric, derivându-le unul din celălalt și considerându-le trepte în constituirea noțiunii complexe de *generație* (Vulcănescu, 1934c: 3). Cel de-al patrulea sens, cel *istoric*, se apropie „oarecum de înțelesul în care circulă azi cuvântul în cultura românească“, stă în „categoria «momentelor tainiene»“ și „e de aceeași

natură cu «moda», cu «curentul», cu «secolul», cu «evul», cu «era» sau cu «eonul» – spre a continua o înlănțuire tot mai cuprinzătoare, în care «generația» se situează între primele două trepte, adică între modă și curent“ (Vulcănescu, 1934c: 3). Criteriul existenței generațiilor istorice îl reprezintă succesiunea în timp: „Curente coexistă uneori. Generațiile se succed“ (Vulcănescu, 1934c: 3). Toate „treptele“ enumerate sunt „încercări de stabilire a unei relații între succesiunea formelor generalele vieții sociale și timp“, ele fiind viabile în cazul unor „manifestări sociale cu structură asemănătoare“ (Vulcănescu, 1934c: 3). În ce privește sensul cultural și politic, Mircea Vulcănescu observă că „ideea de generație spirituală este un concept hibrid, contradictoriu. Căci, ideea de degenerație exprimă o subdiviziune socială și o referință indubitabilă la timp. Pe când poziția spirituală e prin natura ei o realitate totală, absolută și intemporală“ (Vulcănescu, 1934c: 4). Contradicția conceptuală se rezolvă prin faptul că „în orice epocă, există în societate un tip«dominant» de structură spirituală“ (Vulcănescu, 1934c: 4), iar acesta nu exclude nuanțele, variațiile. În interiorul unei paradigme pot apărea mai multe ocurențe sau variante de spiritualitate: „Dacă voim să păstrăm despre generație o idee corespunzătoare faptelor, trebuie să înlăturăm gândul că identitatea de generație implică o identitate absolută de atitudini spirituale, o identitate de soluții și să înlocuim această unitate cu predominarea unui anumit interes, cupredominarea unei anumite problematice“ (Vulcănescu, 1934c: 5). Definiția conceptului rezultă din sinteza acestor observații amănunțite: „O generație este o grupare socială bio-psiho-istorică, în care predomină oamenii de aceeași vârstă, care se manifestă simultan, spontan, cu conștiința solidarității lor de vârstă. Manifestările acestei grupări sunt condiționate de faptul că membrii componenți au participat la un anumit eveniment istoric, a cărei influență au suferit-o în perioada lor de formație intelectuală, – fapt care face să predomine în manifestările lor preocupări de aceeași natură, precum și o asemănare de material și de măștri. // Această predominare mai poate fi condiționată și de felul în care tineretul participă la activitatea colectivității și de încadrarea sau neîncadrarea lui în ierarhia socială existentă“ (Vulcănescu, 1934c: 5). *Generația* este, în concluzie, un concept sociologic: „Natura esențială a termenului se arată deci a fi de ordin sociologic, întrucât exprimă o unitate socială sui generis, o «voință socială» (...), adică o unitate de reacție, o relație concretă și semnificativă între un grup de manifestări predominante precis structurate (similitudini problematice, similitudini de material și măștri) și un grup de factorigenetici (cadre) care le condiționează simultan: biologic (vârsta); psihologic (conștiința de sine, influența) și istoric (legătura cu un eveniment social, încadrarea socială)“ (Vulcănescu, 1934c: 5).

Partea a doua a eseului este una de aplicație, de verificare a validității conceptului. Mircea Vulcănescu identifică în societatea românească, de la 1821 și până în vremea sa, șase generații (le prezentase și în *Tendențele tinerei generații*): generația premergătorilor, generația pașoptistă, generația junimistă, generația socială, generația de foc sau a Unirii sau generația sacrificată și „generația tânără“ a momentului (Vulcănescu, 1934c: 5). Acestea din urmă îi analizează etapele parcurse (un moment „spiritual“ și unul „nespiritual“), evenimentele marcante (articole semnificative, anchete literare, cărți relevante), factorii istorici și culturali care i-au determinat constituirea (războiul, mentorii – Vasile Pârvan și Nae Ionescu –, influențe spirituale indirecte: misticismul orientalizant german și misticismul rusesc din emigrație, maurrassismul francez și neotomismul, comunismul rusesc și marxismul german, fascismul italian și național-socialismul german; asociații culturale de tineret, de pe lângă licee și universități), trăsăturile caracteristice (setea de experiență/ aventură, autenticitatea, spiritualitatea; tensiunea dramatică, tragismul, criza ipostaziate în negativism, agonie, pesimism eroic, disperare), soluții generate de fondul problematic comun (atitudini sociale: izolarea social-politică, activismul prin disperare, istorismul prin resemnare; atitudini spirituale: misticismul ortodox, umanismul neoclasic, agonia, negativismul; curente politice: naționalismul integral și comunismul marxist) și „misiunile tinerei generații“, naționale și

chiar universale: „să asigure unitateasufletească a Românilor“, „să exprime în forme universale acest suflet românesc“, „pregătirea pentru ceasurile grele care pot veni“ și o „misiune universală. Aceea de a pregăti ivirea omului nou“(Vulcănescu, 1934c: 6).

Se observă, din cele trei texte prezentate, că Mircea Vulcănescu operează cu un concept foarte larg de generație, mai degrabă integrator, de tip sociologic, și cu unul foarte vag sau lax de spiritualitate. De aceea, trăsăturile „noii generații spiritualiste“ sunt adesea contradictorii, iar misiunile sale, deopotrivă istoric-naționale, culturale, dar și universale, social-utopice.

BIBLIOGRAPHY

- Dilthey, Wilhelm, 1977. *Trăire și poezie*. În românește de Elena Andrei și I. M. Ștefan, Prefață de Marian Popa. București: Editura Univers.
- Eliade, Mircea, 1990. *Profetism românesc, vol I-II*, ediție îngrijită de Dan Zamfirescu. București: Editura „Roza Vânturilor“.
- Lovinescu, E., 1975. *Scrieri VI, Istoria literaturii române contemporane 1900-1937*, ediție îngrijită de Eugen Simion. București: Editura Minerva.
- Martin, Mircea, 1969. *Generație și creație*. București: Editura pentru Literatură.
- Mihăilescu, Dan C., 1999. *Stângăcii de dreapta*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, Colecția „Discobolul“.
- Mihăilescu, Dan C., 2004. *Literatura română în postceaușism. I. Memorialistica sau trecutul care-umanizare*. Iași: Editura Polirom, Colecția „COLLEGIUM. Litere“.
- Ornea, Z., 1995. *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*. București: Editura Fundației Culturale Române.
- Perian, Gheorghe, 2013. *Ideea de generație în teoria literară românească*, în Julius Petersen, *Generațiile literare*. Trad. Sanda Ignat. Cluj: Limes.
- Petreu, Marta, 2016. *Generația '27 între Holocaust și Gulag. Mircea Eliade și Klaus Mann despre generația tânără*. Iași: Editura Polirom.
- Thibaudet, Albert, 1966. *Fiziologia criticii. Pagini de critică și de istorie literară*, Studiu introductiv, selecție, traducere și note de Savin Bratu, București: Editura pentru literatură universală.
- Vianu, Tudor, 1980. „Generație și creație“, în *Opere. 9. (Studii de filozofia culturii)*, ediție de Gelu Ionescu și George Gană, note și postfață de George Gană. București: Minerva, 1980 (articol din *Revista Fundațiilor Regale*, an III, nr. 2, februarie 1936).
- Vulcănescu, Mircea, 1934a. *Tendințele tinerei generații*, Două conferințe de Mircea Vulcănescu și Mihail Manoilescu, „Biblioteca revistei lunare Lumea nouă“, Nr. 14, București: Tipografia ziarului „Universul“.
- Vulcănescu, Mircea, 1934b. „Spiritualitate“, în *Criterion*, Anul I, Nr. 2, 1 noiembrie 1934.
- Vulcănescu, Mircea, 1934c. „Generație“, în *Criterion*, Anul I, Nr. 3-4, 15 noiembrie-1 decembrie 1934.
- Vulcănescu, Mircea, 1995. *Dimensiunea românească a existenței, vol. 2. Chipuri spirituale*. București: Editura Eminescu (articolul „Carte pentru «Isabel»“, din *Cuvântul*, an VI, nr. 1951, 26 septembrie 1930, p. 1).
- Vulcănescu, Mircea, 2003. *De la Nae Ionescu la „Criterion“*, Ediție îngrijită de Marin Diaconu. București: Editura Humanitas (articolul «Gândirism» și ortodoxie“, din *Cuvântul*, an VII, nr. 2048, 3 ianuarie, 1931, pp. 1-2).